

Clarifying the role of Islamic Councils and the People's participation in rural development (case study: Kolbad district's vills, Galugaah county)

Hossein Nazmfar^{1*}, Fatimah Mohammady², Mahbubeh Yazdanpanah³

1- Assistant Professor, Geography and urban planning, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

2- M.A. Geography and Urban planning, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

3- M.A. Geography and Urban planning, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Abstract

Studying the Rural Councils' performance, and the role of residents' participation in rural development, is one of the most important issues in the field of rural management. The aim of this study was to evaluate the performance of Islamic Councils and People's Participation, in Rural Development in the Kolbad district's vills, in Galugaah county. Research methods is Descriptiveanalytical, and the statistical population consisted of two group of individuals: all family headmen and the total Council members (32). In this way, using Cochran formula and random sampling, ultimately 296 family headmen were selected as a sample group. In order to assess the normality of average data distribution, we used Kolmogorov-Smirnov test scores; and to evaluate the performances, we used the Yeoman-Vitney test. results show a significant difference in the subject of Economic and Social performance, while the Council's opinion being mostly dominant. And in the subject of Cultural performance and participation, the public opinion has Priority over the council's comments.

Keywords: rural Islamic councils, public participation, rural development, Kolbad district's vills.

فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)
سال هشتم، شماره دوم، (پیاپی ۲۹)، تابستان ۱۳۹۷
تاریخ وصول: ۹۳/۰۹/۲۳ تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۷/۲۲
صص: ۲۵- ۳۸

تبیین نقش شوراهای اسلامی و میزان مشارکت مردم در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان‌های بخش کلباد شهرستان گلوگاه)

حسین نظم‌فر^{۱*}، فاطمه محمدی^۲، محبوبه یزدان‌پناه^۳

- ۱- استادیار گروه برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
- ۲- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
- ۳- کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

چکیده

بررسی عملکرد شوراهای اسلامی و نقش مشارکت مردم در توسعه روستایی، یکی از موضوعات مهم در حوزه مدیریت روستایی است. هدف این پژوهش، بررسی عملکرد شوراهای اسلامی و میزان مشارکت مردم در توسعه روستایی در دهستان‌های بخش کلباد شهرستان گلوگاه است. روش پژوهش در این مقاله توصیفی - تحلیلی و جامعه آماری شامل دو گروه مردم (سرپرست‌های خانوار) و کل اعضای شورای اسلامی (۳۲ نفر) است. در ادامه با بهره‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی و فرمول کوکران، ۲۹۶ سرپرست خانوار برای نمونه انتخاب شدند. در تحلیل داده‌ها برای بررسی نرمال بودن توزیع میانگین نمرات از آزمون کلموگراف اسمیرنوف و برای ارزیابی عملکردها از آزمون یومن - ویت‌نی استفاده شد. نتایج یافته‌ها نشان داد در بحث عملکرد اقتصادی و اجتماعی تفاوت معناداری میان نظرات مردم و شورا وجود و نظرات شوراها بر نظرات مردم برتری دارد؛ در بحث عملکرد فرهنگی و مشارکت، نظرات مردم بر نظرات شوراها برتری دارد.

واژه‌های کلیدی: شوراهای اسلامی روستایی، مشارکت مردم، توسعه روستایی، دهستان‌های بخش کلباد.

مقدمه

مفهوم توسعه روستایی از دهه ۱۹۷۰ تاکنون در ابعاد مختلف نظری و اجرایی، دستخوش تغییرات مهم و بنیادی شده است. علت این تغییرات مهم، گذشته از استقرار حدود نیمی از جمعیت جهان در سکونتگاه‌های روستایی یا اهمیت نقش اقتصادی مناطق روستایی، اهمیت و تأثیر ابعاد توسعه روستایی بر توسعه ملی کشورهاست (پورطاهری و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۴). ارکان اصلی توسعه روستایی شامل شوراهای اسلامی، مردم و نهادهای دولتی است که با تعامل با یکدیگر موجبات توسعه روستایی را فراهم می‌کنند (برقی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲۲)؛ بنابراین فرایند برنامه‌ریزی و مدیریت روستایی باید با همکاری متعادل و فعال نیروهای بیرونی (دولت، نهادهای عمومی و بازار) و درونی (مردم، تشکل‌ها و سازمان‌های محلی) صورت گیرد (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۸۶: ۳۰۱).

بررسی و شناخت نیازها، کمبودها و نارسایی‌های روستاییان، برنامه‌ریزی و اقدام برای مشارکت مردم در انجام خدمات اجتماعی، اقتصادی، عمرانی، بهداشتی و سایر امور رفاهی و نظارت بر حسن اجرای تصمیمات شورا، از جمله وظایف شوراهاست. تشکیل شوراهای روستایی، یکی از اصول قانون اساسی و گام نخست در راه سهیم کردن مردم در امور خویش است و در تغییر باورها، ایجاد حسن مشارکت و مسئولیت‌پذیری در حوزه زندگی روستایی نقش بزرگی دارد (نصر، ۱۳۸۹: ۱۰۱). به طور کلی شورا، نهادی مشارکتی است که به وسیله آن تلاش‌ها و کوشش‌های مردم به منظور بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه به سرانجام می‌رسد و هماهنگ می‌شود و متشکل از نمایندگان قشرهای مختلف جامعه است (Ghadoliya, 2005: 7). با توجه به اهمیت و نقش شوراهای اسلامی و مشارکت مردم در توسعه روستایی، هدف اصلی این پژوهش، بررسی عملکرد شوراهای اسلامی و سنجش نقش مشارکت مردمی در توسعه روستایی دهستان‌های بخش کلباد شهرستان گلوگاه استان مازندران است. در این راستا این پژوهش درصدد پاسخگویی به این پرسش‌هاست:

۱- عملکرد شوراهای اسلامی در فرایند توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی چگونه است؟

۲- مشارکت مردم در توسعه روستایی چگونه است؟

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های انجام‌شده درباره عملکرد شوراهای اسلامی روستایی در کشورمان کم و معدود است. شباهت‌هایی از نظر موضوع در این پژوهش‌ها دیده می‌شود، لیکن اهداف آنها متفاوت است. لوو^۱ (1999) در مطالعه‌ای با عنوان «مشارکت در توسعه روستایی» به این نتیجه رسیده است که مشارکت در توسعه پایدار روستایی با تشکل‌های محلی، یکی از اندیشه‌های کارساز برای توسعه به شمار می‌رود. چوبچیان و همکاران (۱۳۸۶) در پژوهشی عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌ها را بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد همکاری شوراهای اسلامی با در نظر گرفتن دیگر مواردی همچون همکاری سازمان‌ها، رضایت شغلی دهیار،

¹ Lowe

مشارکت مردم، مشورت دهیار با رهبران محلی و اعضای شورا، داشتن سابقه مدیریت روستایی در خانواده و انگیزه دهیار برای توسعه روستا، در مجموع متغیرهایی هستند که تاکنون بر عملکرد دهیاری‌ها تأثیر معناداری داشته‌اند.

عبداللهی و همکاران (۱۳۸۸)، در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی عملکرد شوراهای اسلامی در توسعه روستایی (نمونه موردی: دهستان آلاداغ)» با روش توصیفی - تحلیلی و پیمایشی، مشارکت شوراهای اسلامی را در برنامه‌های ترویجی مرتبط با توسعه پایدار در دو بخش میاندوآب تحلیل کردند. نتایج نشان داد میزان مشارکت ۷۰ درصد از اعضای شوراها در برنامه‌های ترویجی در سطح زیاد بوده است.

رضوانی و احمدی (۱۳۸۸) در پژوهشی عملکرد شوراهای اسلامی را در زمینه توسعه روستایی دهستان حکیم‌آباد بررسی کردند. یافته‌ها نشان داد شوراها در زمینه ارتقاء و جلب مشارکت مردم، عملکرد موفق‌تری نسبت به دیگر زمینه‌ها (بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی) در روستاها داشته‌اند. با توجه به یافته‌های پژوهش، روستاییان تمایلشان را به مشارکت در امور مختلف روستا و آمادگی‌شان را برای رفع مشکلات با همراهی شوراها اعلام کرده‌اند.

پورطاهری و همکاران (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی عملکرد شوراهای اسلامی در توسعه روستایی (نمونه موردی: دهستان آلاداغ بجنورد)» با روش توصیفی - تحلیلی و بهره‌گیری از آزمون T تک‌نمونه‌ای، میزان موفقیت عملکرد شوراهای اسلامی را در تحقق اهداف روستایی بررسی کردند. نتایج نشان داد اعضای شوراهای اسلامی روستاها در نظارت بر اجرای مقررات بهداشتی، تشخیص کمبودها و نارسایی‌های موجود در مواقع بحرانی موفق نبوده‌اند.

اژدری‌فر و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «واکاوی عملکرد شوراهای اسلامی در توسعه پایدار (مطالعه موردی: شهرستان سمیرم)» به این نتیجه رسیده‌اند که عملکرد شوراهای اسلامی روستاهای مدنظر در مسیر توسعه پایدار و همه‌جانبه روستا متوسط است.

مبانی نظری پژوهش

از پایان جنگ جهانی دوم به این سو توسعه، یکی از مهم‌ترین مسائل مطرح شده در محافل دانشگاهی و حوزه برنامه‌ریزی کشورها بوده است؛ به نحوی که در دهه ۱۹۹۰، بیشتر کشورها وضعیت خود را در این زمینه بازنگری کردند و نهادهای مرتبط با امر توسعه با بهره‌گیری از شاخص‌هایی چند و الگوهایی خاص به تعیین درجه توسعه‌یافتگی اقتصادی و اجتماعی کشورها مبادرت ورزیدند (تودارو، ۱۳۸۳: ۱۷۷).

ریشه شکل‌گیری توسعه به سخنرانی مشهور ترومن، رئیس‌جمهور آمریکا، در سال ۱۹۴۹ برمی‌گردد. به‌لحاظ تاریخی چندین عامل همسو سبب شد توسعه به‌منزله پروژه‌ای جهانی مطرح شود؛ یکی بازسازی پس از جنگ جهانی دوم و دیگری گفتمان آزادی‌خواهی و دموکراسی آن در برابر فاشیسم بود که توجیه فکری را برای استعمار تضعیف می‌کرد (ایمانی جاجرمی، ۱۳۷۲: ۶۶)؛ اما مسئله مهم این است که مفهوم توسعه معنی ثابتی نداشته و در دهه‌های اخیر تغییراتی یافته است. ناکارآمدی نظریه‌های توسعه در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ (تودارو، ۱۳۸۳: ۱۱۷) از

یک سو و شکست بسیاری از راهبردهای توسعه، در دهه‌های بعد موجب ظهور و توجه به نظریه‌های توسعه با رویکرد اجتماعی و با تأکید بر راهبرد مشارکت مردمی در فرایند توسعه شد. کاربرد واژه «مشارکت» در برنامه‌ریزی توسعه روستایی، موضوعی است که نقطه آغاز آن به دهه ۱۹۷۰ یا دهه ۱۹۸۰ برمی‌گردد (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۸: ۸۳). این راهبرد در برنامه‌ریزی روستایی با تمرکز بر بعد اجتماعی، مشارکت مردم، تمرکززدایی قدرت و بهره‌گیری از خرد جمعی شکل گرفت و با عنوان «توسعه مشارکتی» وارد ادبیات توسعه شد (پاپلی یزدی، ۱۳۸۱: ۱۱۷).

در دنیای امروز، مشارکت مردمی، یکی از راههای رسیدن به پیشرفت و توسعه است (Ericson, 2004: 10)؛ به‌گونه‌ای که ژولیوس نیرره، توسعه روستایی بر محور مشارکت را تنها راه‌حل مشکلات کشورهای جهان سوم می‌داند (شکوری، ۱۳۷۸: ۹۰). تصویب قانون تشکیلات، وظایف و انتخاب شوراهای اسلامی در سال ۱۳۷۵، نقطه عطفی در تحولات مدیریت و توسعه روستایی ایران و همچنین مشارکت مردمی است (قدیری معصوم و ریاحی، ۱۳۸۳: ۱۰۰). در این قانون بر تشکیلات، وظایف و انتخاب شورای اسلامی، تنها نهاد مدیریت در روستا، تأکید شد و براساس آن و ضوابط جمعیتی، تعداد اعضای شورا برای روستاهای با جمعیتی کمتر از ۱۵۰۰ نفر، ۳ نفر و برای روستاهای با جمعیت بیش از ۱۵۰۰ نفر، ۵ عضو در نظر گرفته شد (افراخته، ۱۳۸۸: ۱۰۵).

شورای اسلامی روستا، یکی از سازمان‌های مردمی در ایران است که نقش مهمی را در توسعه یکپارچه روستا ایفا می‌کند؛ در واقع پس از حذف ساختار مدیریت سنتی روستا و غیرمؤثر شدن دیگر سازمان‌ها، خلأ موجود در روستاها پس از انقلاب اسلامی با شوراها تا حدودی پر شد (مبلغ، ۱۳۸۲: ۵۳). به نظر می‌رسد شوراها می‌توانند خواسته‌های مردم را از دولت تعدیل و حضور مردم را در صحنه سیاسی و اجتماعی نهادینه کنند و علاوه بر کاهش نارضایتی مردم، ظرفیت پاسخگویی دولت را نیز افزایش دهند (سازمان دهیاری‌های کشور، ۱۳۸۲: ۲).

براساس مطالب گفته‌شده، یکی از اقدامات اساسی برای نظم‌بخشیدن به مشارکت مردم در جریان توسعه روستایی، تشکیل شوراهای اسلامی است و شوراها نقش مؤثری در مدیریت و توسعه روستاها دارند. از سویی شوراها، تنها نهاد رسمی از سوی دولت، نقش فعالی در توسعه همه‌جانبه روستاها دارند.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش بررسی در آن توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. به‌منظور دستیابی به اهداف پژوهش، ابتدا عملکرد شوراها شاخص‌بندی (اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی) و سپس در زمینه مشارکت مردمی پرسش‌هایی در قالب طیف لیکرت مطرح شد. از آنجا که ابزار اصلی پژوهش پرسش‌نامه است، در ادامه روایی محتوایی آن با کسب نظرات چند تن از استادان دانشگاهی تأیید شد. جامعه آماری مطالعه‌شده شامل کل سرپرست‌های خانوارهای روستایی و اعضای شورای اسلامی (۳۲ نفر) دهستان‌های بخش کلباد شهرستان گلوگاه بوده است. به دلیل گستردگی جامعه آماری برای تعیین حجم نمونه، فرمول کوکران و همچنین فرمول تصحیح‌کننده آن به کار رفت. تعداد خانوارهای کل دهستان‌های مربوطه ۳۶۲۸ خانوار (براساس آخرین سرشماری خانه‌های

بهداشت روستاهای بررسی شده در سال ۱۳۹۲) است و براساس فرمول کوکران و فرمول تصحیح کننده آن، حجم نمونه ۲۹۶ نفر برآورد شد؛ درنهایت به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای و تصادفی، متناسب با تعداد خانوارهای هریک از روستاها، نمونه‌ها انتخاب شدند که در جدول (۱) دیده می‌شوند.

جدول- ۱: تعداد نمونه‌ها برای هر روستا براساس نمونه‌گیری طبقه‌ای

نام روستا	تعداد خانوار	تعداد نمونه
لمراسک	۵۹۹	۴۹
سراج	۵۹۵	۴۹
تیرتاش	۸۰۱	۶۵
ریحان‌آباد	۲۸۷	۲۳
ولمازو	۳۴۵	۲۸
قلعه‌پایان	۳۶۲	۳۰
سنکیاب‌سر	۹۴	۸
مهدیرجه	۵۴۵	۴۴
جمع کل	۳۶۲۸	۲۹۶

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۲ و محاسبات نگارندگان

پس از طراحی و اجرای پرسش‌نامه برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمارهای توصیفی و استنباطی (آزمون کلموگراف اسمیرنوف، آزمون یومن - ویت‌نی) و برای به‌دست‌آوردن پایایی پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. پایایی شاخص‌ها در جدول (۲) ارائه شده است. از آنجا که کمترین سطح پذیرفته برای پایایی پرسش‌نامه ۰,۷۰ است، با توجه به نتایج آزمون بخش‌های مختلف پرسش‌نامه از پایایی خوبی برخوردار است.

جدول- ۲: پایایی هر شاخص براساس ضریب آلفای کرونباخ

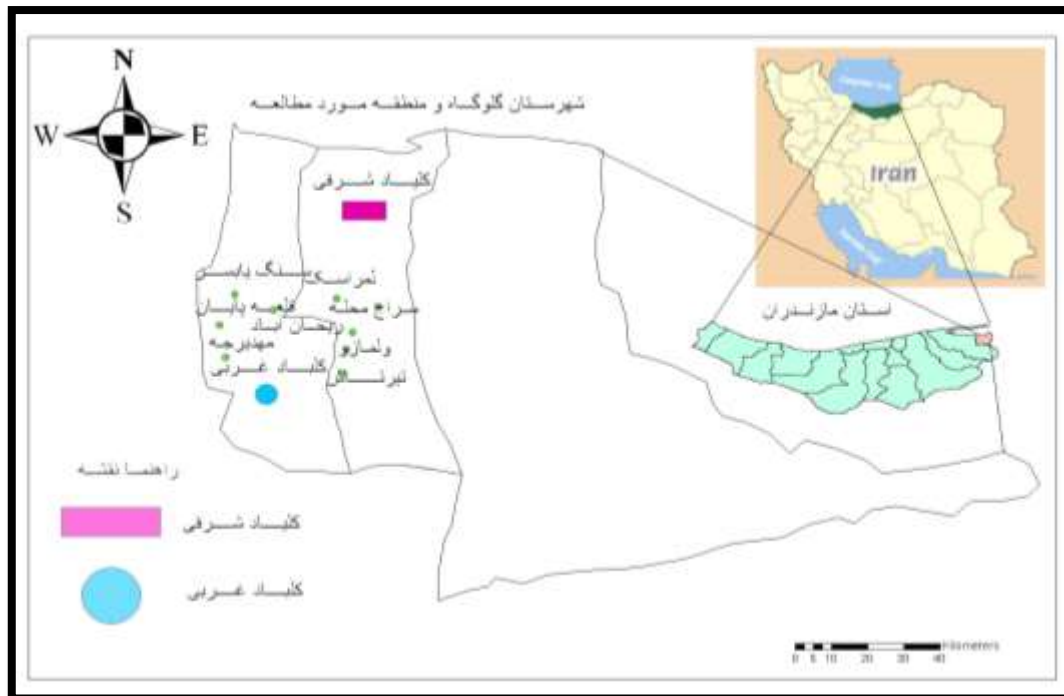
عنوان	تعداد گویه‌ها	آلفای کرونباخ
عملکرد اقتصادی	۷	۰,۸۳
عملکرد اجتماعی	۴	۰,۷۲
عملکرد فرهنگی	۴	۰,۸۰
مشارکت مردم	۸	۰,۸۰
کل	۲۵	۰,۷۷

منبع: محاسبات نگارندگان

محدوده پژوهش

شهرستان گلوگاه، یکی از شهرستان‌های استان مازندران در شمال شرق ایران است که در بین ۵۳ درجه و ۴۸ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۴۵ دقیقه عرض شمالی از خط استوا قرار دارد. این شهرستان شامل دو بخش مرکزی و کلباد است. بخش کلباد شهرستان خود دو دهستان به نام‌های کلباد غربی و کلباد شرقی دارد. دهستان کلباد شرقی و غربی از ۸ روستا به نام‌های سراج‌محله، تیرتاش، لمراسک، ولمازو، قلعه‌پایان، سنکیاب‌سر، مهدیرجه و

ریحان‌آباد تشکیل شده است (سالنامه آماری استان مازندران، ۱۳۹۰). نقشه (۱) موقعیت فضایی استان مازندران، شهرستان گلوگاه، بخش کلباد و دهستان‌های مطالعه‌شده را نشان می‌دهد.

نقشه - ۱: موقعیت فضایی محدوده مطالعه‌شده

(منبع: استانداری مازندران، نقشه تقسیمات کشوری ۱۳۹۳)

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

از بین ۳۲ عضو شوراهای اسلامی روستاهای بخش کلباد که پرسش‌نامه پژوهش را تکمیل کرده‌اند، مسن‌ترین بیش از ۶۰ سال داشته و جوان‌ترین ۳۰ ساله بوده است. این موضوع نشان می‌دهد سن اعضای شوراها معمولاً بین ۳۰ تا ۶۰ متغیر است. همچنین همه پاسخگویان مرد بوده‌اند و در منطقه مطالعه‌شده زنان عضو شوراها نبوده‌اند؛ این موضوع نشان می‌دهد در این منطقه زنان در مدیریت روستا هیچ نقشی ندارند. تحصیلات بیشتر افراد شوراها در سطح دیپلم و دانشگاهی بوده است و بیشتر آنها در بخش خدمات مشغول به کار بوده‌اند.

همچنین از ۲۹۶ سرپرست خانوار روستاهای بخش کلباد که پرسش‌نامه را تکمیل کرده‌اند، بیشتر پاسخ‌دهندگان در گروه سنی ۳۱ تا ۴۰ سال قرار داشته‌اند و از نظر جنسیت بیشتر آنها مرد بوده‌اند. از نظر وضعیت اشتغال بیشتر پاسخ‌دهندگان در بخش خدمات و کشاورزی مشغول بوده‌اند و دلیل این امر، چندشغلی بودن افراد این منطقه و انتخاب شغل کشاورزی به منزله شغل دوم بوده است. از نظر سطح سواد بیشتر پاسخ‌دهندگان تحصیلات راهنمایی دارند.

جدول - ۳: ویژگی توصیفی آزمودنی

اعضای شوراها		سرپرست خانوار		ویژگی های جمعیتی	
درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۱۰۰	۳۲	۹۷/۲	۲۸۸	مرد	جنسیت
۰/۰۰	-	۲/۷۰	۸	زن	
۳/۱۲	۱	۵/۰۶	۱۵	۲۰-۳۰ سال	سن
۲۸/۱۲	۹	۱۵/۲۰	۴۵	۳۱-۴۰ سال	
۱۸/۷۵	۶	۵/۳۰	۱۵۷	۴۱-۵۰ سال	
۳۷/۵	۱۲	۱۴/۵۳	۴۳	۵۱-۶۰ سال	
۹/۳۷	۳	۱/۲۱	۳۶	بیش از ۶۰ سال	
۶/۲۵	۲	۴۳/۹۱	۱۳۰	کشاورزی	وضعیت اشتغال
۳/۱۲	۱	۴/۷۲	۱۴	صنعت	
۶۰/۶۲	۲۹	۵۱/۳۵	۱۵۲	خدمات	
۰/۰	۰	۶/۰۸	۱۸	بی سواد	سواد
۰/۰	۰	۲۷/۳۶	۸۱	ابتدایی	
۶/۲۵	۲	۳۰/۷۴	۹۱	راهنمایی	
۴۶/۸۷	۱۵	۱۸/۹۱	۵۶	دیپلم	
۴۶/۸۷	۱۵	۱۶/۸۹	۵۰	تحصیلات دانشگاهی	

منبع: یافته‌های پژوهش

یافته‌های تحلیلی پژوهش

عملکرد شوراهای روستایی در فرایند توسعه اقتصادی جوامع روستایی

در بررسی عملکرد اقتصادی شوراهای روستایی در فرایند توسعه اقتصادی از گویه‌های جدول (۴) استفاده شده است.

جدول - ۴: عملکرد اقتصادی شوراهای اسلامی روستا در محدوده پژوهش

اعضای شوراها		مردم		گویه‌ها
انحراف	میانگین	انحراف	میانگین	
معیار	گویه‌ها	معیار	گویه‌ها	
۰/۶۴۴	۴/۵۴	۰/۹۰۵	۳/۸۵	میزان همکاری با مردم برای مقابله با بحران‌های طبیعی
۰/۶۲۱	۴/۱۶	۰/۹۱۷	۲/۲۴	میزان عملکرد شوراها برای رفع مشکل بیکاری
۰/۶۱۹	۴/۴۴	۱/۰۲۳	۳/۷۷	میزان همکاری با مردم برای رفع مشکل خدمات عمومی، مزارع، دام‌پروری‌ها و کارگاه‌های صنعتی
۰/۵۶۸	۴/۵۰	۰/۸۷۰	۳/۸۰	میزان به‌کارگیری نیروهای محلی در زمینه ساخت‌وسازهایی که به دستور شوراها انجام می‌شود.
۰/۵۱۷	۴/۴۷	۰/۰۹۶۰	۲/۲۶	میزان واسطه‌گری میان روستاییان و بانک‌ها برای ارائه تسهیلات به روستاییان با هدف اشتغال یا افزایش محصولات
۰/۶۹۳	۴/۳۱	۰/۹۶۰	۲/۵۱	میزان همکاری با روستاییان برای مکانیزاسیون مزارع
۰/۴۸۳	۴/۳۴	۰/۸۲۹	۲/۲۶	فراهم آوردن زمینه‌ها برای استفاده کشاورزان و دامداران از نظرات مشاوران و کارشناسان
۳۲		۲۹۶		تعداد پاسخ‌دهندگان

منبع: یافته‌های پژوهش

براساس نتایج پژوهش، بیشترین میانگین درزمینه عملکرد اقتصادی شوراهای روستایی از نظر مردم مربوط به میزان همکاری با مردم برای مقابله با بحران‌های طبیعی (۳/۸۵) بوده است که این گویه نیز در گروه اعضای شورا بیشترین امتیاز (۴/۵۴) را دارد.

از نظر مردم نیز کمترین عملکرد اعضای شورا در زمینه رفع مشکلات بیکاری مردم با میانگین ۲/۲۴ بوده است که اعضای شورا نیز همین نظر را داشته‌اند.

در این پژوهش به منظور بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلموگراف اسمیرنوف (K-S-Z) استفاده شده است. براساس نتایج جدول (۵) آماره K-S-Z در سطح $p \leq 0/05$ معنادار بوده است؛ بنابراین توزیع نمرات نرمال نیست.

جدول - ۵: مقایسه میانگین نمره ارزیابی عملکرد اقتصادی شورا با توزیع نرمال

P	k-s-z	شرح
۰/۰۱۳	۱/۵۸۸	ارزیابی عملکرد اقتصادی

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از پی‌بردن به نرمال نبودن داده‌ها برای مقایسه نظرات دو گروه مردم و شوراهای از آزمون یومن - ویتنی استفاده شد. براساس نتایج جدول بالا و با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۹۵٪ کمتر از ۰/۰۵ است، تفاوت معناداری بین عملکرد اقتصادی از نگاه مردم و شوراهای وجود دارد و عملکرد اقتصادی از نظر شورا بیشتر از مردم است.

جدول - ۶: مقایسه میانگین عملکرد اقتصادی شوراهای در دو گروه

گروه	میانگین رتبه	Z	P
شوراهای	۳۷۲۰/۲۰	-۸/۹۸۶	۰/۰۰۰
مردم	۱۴۷/۰۲		

منبع: یافته‌های پژوهش

عملکرد شوراهای روستایی در توسعه اجتماعی روستایی

در بررسی عملکرد اجتماعی شوراهای روستایی در فرایند توسعه اجتماعی از گویه‌های جدول (۷) استفاده شد.

جدول - ۷: میزان عملکرد اجتماعی شوراهای اسلامی روستا

اعضای شوراها		مردم		گویه‌ها
انحراف معیار	میانگین گویه‌ها	انحراف معیار	میانگین گویه‌ها	
۰/۵۵۴	۴/۳۳	۰/۸۷۶	۳/۹۳	میزان دعوت از مردم برای شرکت در جلسات شوراهای
۰/۴۹۲	۴/۴۲	۰/۶۹۵	۴/۰۸	میزان عملکرد شوراهای برای رفع دشمنی میان مردم
۰/۵۴۵	۴/۳۴	۰/۸۷۵	۳/۹۴	میزان عملکرد شوراهای در زمینه رفع مشکلات خدمات عمومی و اجتماعی
۰/۵۶۰	۴/۴۱	۰/۶۷۶	۴/۰۷	میزان عدالت اجتماعی و تبعیض‌قائل‌نشدن میان مردم
۳۲		۲۹۶		تعداد پاسخ‌دهندگان

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج پژوهش در زمینه میزان عملکرد اجتماعی شوراهای اسلامی نشان می‌دهد از نظر مردم بیشترین عملکرد شوراهای اسلامی در حوزه اجتماعی مربوط به عملکرد شوراهای برای رفع دشمنی میان مردم در روستاها با میانگین ۴/۰۸ بوده است و براساس نظر اعضای شوراهای نیز این گویه بالاترین سطح میانگین (۴/۴۲) را دارد. از نظر مردم کمترین عملکرد در این حوزه با میانگین ۳/۹۳ مربوط به گویه دعوت اعضای شورا از مردم برای شرکت در جلسات شوراهای بوده است و این گویه از نظر شوراهای نیز پایین‌ترین سطح میانگین را دارد. توزیع داده‌ها در حوزه عملکرد اجتماعی با بهره‌گیری از آزمون کلموگراف اسمیرنوف (K-S-Z) در سطح $p \leq 0/05$ معنادار بوده است و توزیع نمرات نرمال نیست.

جدول - ۸: مقایسه میانگین نمره ارزیابی عملکرد اجتماعی شوراهای با توزیع نرمال

شرح	k-s-z	P
ارزیابی عملکرد اجتماعی شوراهای	۴/۲۳	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

پس از مشخص شدن نرمال نبودن نتایج عملکرد اجتماعی شوراهای، میانگین نمره ارزیابی عملکرد اجتماعی شوراهای با بهره‌گیری از آزمون یومن - ویت‌نی از نظر دو گروه مردم و شوراهای مقایسه شد. براساس نتایج جدول (۸) که مقدار آماره Z، سطح معناداری آزمون را نشان می‌دهد و چون این مقدار از ۰/۰۵ کمتر است، بنابراین تفاوت معناداری میان نظرات شوراهای و مردم وجود دارد و عملکرد اجتماعی شوراهای از دید آنها بیشتر از مردم است.

جدول - ۹: مقایسه رتبه میزان ارزیابی عملکرد اجتماعی شوراهای در دو گروه

گروه	میانگین رتبه	Z	p
شوراهای	۳۱۲/۰۰	-۹/۹۵۰	۰/۰۰۰
مردم	۱۴۸/۵۰		

منبع: یافته‌های پژوهش

عملکرد شوراهای روستایی در توسعه فرهنگی

در بررسی عملکرد فرهنگی شوراهای اسلامی روستاها، گویه‌های جدول (۱۰) به کار رفته است.

جدول - ۱۰: عملکرد فرهنگی شوراهای اسلامی روستاها

اعضای شوراهای		مردم		گویه‌ها
انحراف	میانگین	انحراف	میانگین	
معیار	گویه‌ها	معیار	گویه‌ها	
۰/۵۶۷	۴/۲۱	۱/۰۷۲	۳/۶۰	میزان عملکرد شوراهای در زمینه ایجاد کتابخانه عمومی
۰/۴۹۹	۴/۴۱	۰/۸۶۰	۴/۰	میزان عملکرد شوراهای در زمینه ارتقای سطح سواد روستاییان
۰/۵۴۴	۳/۳۸	۱/۰۷۲	۳/۶۱	میزان برگزاری کلاس‌های آموزشی و ترویجی
۰/۴۷۱	۴/۴۸	۰/۸۶۰	۴/۱	میزان عملکرد شوراهای در زمینه برگزاری مراسم ملی - مذهبی و انتخابات
۰/۴۹۱	۴/۲۲	۱/۰۷۲	۳/۶۱	میزان اطلاع‌رسانی برای کارهای عمرانی و خدمات روستایی صورت گرفته در سطح روستا
۰/۵۲۳	۴/۲۸	۰/۸۵۴	۳/۹۰	میزان عملکرد شوراهای در زمینه ایجاد مکان‌های فرهنگی و ورزشی
۳۲		۲۹۶		تعداد پاسخ‌دهندگان

براساس یافته‌های پژوهش در جدول (۱۰) درزمینه میزان عملکرد فرهنگی شوراهای اسلامی روستاها در حوزه مدنظر از نظر مردم عملکرد شوراهای درزمینه برگزاری مراسم ملی و مذهبی و انتخابات، بالاترین میزان میانگین (۴/۱) و از نظر اعضای شورا نیز این گویه بالاترین سطح میانگین (۴/۴۸) را داشته است. از نظر مردم پایین‌ترین سطح میانگین (۳/۰۶) مربوط به عملکرد شوراهای درزمینه ایجاد کتابخانه عمومی در سطح روستاها بوده است و از نظر اعضای شورا نیز این گویه پایین‌ترین سطح میانگین (۴/۲۱) را داشته است. داده‌های مربوط به حوزه عملکرد فرهنگی با بهره‌گیری از آزمون K-s-z ارزیابی شد. براساس نتایج جدول (۱۱)، آماره K-s-z در سطح $p \leq 0/05$ معنادار بوده است؛ بنابراین توزیع نمرات نرمال نیست.

جدول- ۱۱: مقایسه میانگین نمره ارزیابی عملکرد فرهنگی شوراهای با توزیع نرمال

شرح	k-s-z	p
ارزیابی عملکرد فرهنگی شوراهای	۲/۱۰۸	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

براساس نتایج جدول (۱۲)، با توجه به میزان خطای به‌دست‌آمده ($z = -۷/۳۳۶$ ، $sig = ۰/۰۰۰$)، در حوزه عملکرد فرهنگی، سطح معناداری بین نظرات شوراهای و مردم وجود دارد و عملکرد فرهنگی از نظر مردم بیشتر از شوراهاست.

جدول- ۱۲: مقایسه میانگین رتبه ارزیابی عملکرد فرهنگی شوراهای و مردم

گروه	میانگین	p	Z
شوراهای	۴۷/۶۳	-۷/۳۳۶	۰/۰۰۰
مردم	۱۷۷/۱۴		

منبع: یافته‌های پژوهش

مشارکت مردم در توسعه روستا

درزمینه بررسی میزان مشارکت مردم در توسعه و برنامه‌ریزی روستایی از گویه‌های جدول (۱۳) استفاده شده است.

جدول- ۱۳: میزان مشارکت مردم در توسعه روستاها

اعضای شوراهای		مردم		گویه‌ها
انحراف معیار	میانگین گویه‌ها	انحراف معیار	میانگین گویه‌ها	
۰/۵۴۱	۴/۳۲	۰/۸۶۴	۳/۹۵	عملکرد شوراهای برای گسترش مشارکت مردم در توسعه روستاها
۰/۵۳۵	۴/۵۶	۰/۷۲۸	۴/۲۱	میزان شرکت مردم در جلسات شوراهای اسلامی
۰/۵۰۴	۴/۳۱	۰/۸۶۴	۳/۹۵	میزان فراهم‌آوری اعتبارات توسط مردم برای کارهای عمرانی در صورت درخواست شوراهای
۰/۵۶۴	۴/۴۴	۰/۷۳۸	۴/۱۰	میزان ارائه پیشنهاد به شوراهای اسلامی درباره توسعه و برنامه‌ریزی بهینه در روستاها
۰/۴۷۱	۴/۰۹	۰/۹۰۵	۳/۸۵	میزان استفاده شوراهای از مردم درزمینه اجرای طرح‌های عمرانی در روستاها
۰/۵۸۸	۴/۰۸	۰/۸۶۴	۳/۹۵	میزان همکاری مردم با شوراهای درزمینه اجرای طرح‌های عمرانی در روستاها
۰/۵۴۵	۴/۳۴	۰/۷۹۲	۴/۱۷	میزان شرکت مردم در کلاس‌های آموزشی و مشاوره در صورت تشکیل
۰/۷۲۹	۴/۵۴	۰/۸۶۴	۴/۳۲	میزان مشارکت مردم در انتخابات برای انتخاب شوراهای اسلامی شایسته
۳۲		۲۹۶		تعداد پاسخ‌دهندگان

نتایج به دست آمده از پرسش نامه مربوط به میزان مشارکت مردم در توسعه روستایی با توجه به جدول (۱۳) نشان می دهد از نظر مردم گویه های میزان شرکت مردم در انتخابات برای انتخاب شوراهای اسلامی شایسته، بالاترین سطح میانگین (۴/۲۲) و همچنین این گویه از نظر اعضای شورا بالاترین سطح میانگین (۴/۵۹) را داشته است. از نظر مردم، میزان گویه استفاده شوراها از نظر مردم در حل مسائل روستاها میانگین ۳/۸۵ را داشته است. براساس نتایج جدول (۱۴)، آماره K-s-z در سطح $P \leq 0/05$ معنادار بوده است؛ بنابراین توزیع نمرات نرمال نیست.

جدول- ۱۴: مقایسه میانگین نمره ارزیابی مشارکت مردم در زمینه توسعه روستاها با توزیع نرمال

شرح	K-s-z	P
مشارکت مردم در توسعه روستایی	۴/۲۳۹	۰/۰۰۰

منبع: یافته های پژوهش

از آنجا که توزیع داده ها نرمال نبوده است، از آزمون یومن - ویتنی استفاده شده است. براساس نتایج جدول بالا، سطح معناداری آزمون کمتر از ۰/۰۵ شده است و با توجه به سطح اطمینان ۹۵٪، در حوزه مشارکت مردم در توسعه روستاها تفاوت معناداری بین نظرات مردم و شوراها وجود دارد و مشارکت مردم در توسعه روستاها از نظر مردم بیشتر از شوراهاست.

جدول- ۱۵: مقایسه میانگین نمره ارزیابی مشارکت مردم در زمینه توسعه روستاها از نظر دو گروه

گروه	میانگین رتبه	z	P
شوراها	۴۳/۶۴	-۸/۸۷۱	۰/۰۰۰
مردم	۱۷۷/۵۷		

منبع: یافته های پژوهش

پس از ارزیابی همه عملکردها، در نهایت به صورت کلی سایر عملکردها بین دو گروه شوراها و مردم ارزیابی شد. نتایج جدول ۱۶ نشان می دهد در زمینه سایر عملکردها، تفاوت معناداری بین نظرات شوراها و مردم وجود دارد و میانگین سایر عملکردها از نظر شورا بیشتر از مردم است.

جدول- ۱۶: ارزیابی سایر عملکردها

گروه	میانگین رتبه	P	Z
شوراها	۳۰۷/۱۸	-۸/۸۷۱	۰/۰۰۰
مردم	۱۴۹/۰۱		

نتیجه گیری

توسعه روستایی، یکی از اهداف اساسی سیاست گذاری های کلان در همه کشورها از جمله ایران است. در سیستم جدید مدیریت کشور، مدیریت روستاها به شوراها و دهیاری ها سپرده شده است. تشکیل شوراهای اسلامی روستایی، اقدام بسیار مؤثری برای مشارکت مردم در زمینه توسعه نواحی روستایی محسوب می شود. موضوع

مشارکت مردم و سپردن سرنوشت مردم به خود آنها، پس از انقلاب اسلامی مطرح و بر آن تأکید شد و توجه مسئولان نظام جمهوری اسلامی را جلب کرد. با توجه به اینکه شوراهای، مصداق بارز تمرکززدایی و توزیع قدرت و تصمیم‌گیری برای برنامه‌ریزی و پیشبرد روند توسعه روستایی در مناطق مختلف کشور هستند، شوراهای اسلامی روستایی در سراسر کشور تأسیس شدند. بر همین اساس در این پژوهش، عملکرد شوراهای و میزان مشارکت مردم در توسعه روستایی در دهستان‌های بخش کلباد شهرستان گلوگاه بررسی شد. نتایج کلی پژوهش نشان داد به طور کلی ارتباط معناداری بین نظرات مردم و اعضای شوراهای وجود دارد و میانگین بیشتر گویه‌های عملکرد شوراهای اسلامی در حوزه اجتماعی، فرهنگی و مشارکت مردمی از سطح متوسط بیشتر است؛ اما عملکرد شوراهای اسلامی در حوزه اقتصادی از نظر مردم در سطح پایین‌تر از متوسط است؛ دلیل این امر ضعف مسئولان در رفع مشکل بیکاری، واسطه‌گری بین روستاییان و بانک‌ها برای ارائه تسهیلات به روستاییان به‌منظور ایجاد اشتغال و... برداشت می‌شود.

نگاهی عمیق به یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد اگرچه به طور کلی در حوزه‌های اجتماعی، فرهنگی و مشارکت مردمی میزان عملکرد شوراهای بیش از سطح متوسط است، اما در بعضی گویه‌ها، عملکرد شوراهای ضعیف ارزیابی شده است. در زمینه فرهنگی و اجتماعی، عملکرد شوراهای در حوزه ایجاد کتابخانه و دعوت از مردم در جلسات شوراهای، جزء عملکرد ضعیف شوراهای ارزیابی شده است.

پیشنهادها

به‌منظور توانمندسازی شوراهای و استفاده از مشارکت مردمی در جهت توسعه روستایی پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- ۱- برگزاری کلاس‌های آموزشی توسط دولت برای اعضای شوراهای با هدف افزایش سطح آگاهی و آشنایی بیشتر آنها با مسائل مدیریتی.
- ۲- اختصاص اعتبارات بیشتر به شوراهای و دهیاری‌ها برای انجام طرح‌ها و افزایش میزان اعتبار آنها در بین مردم.
- ۳- پرداخت حقوق توسط دولت به اعضای شوراهای برای افزایش میل و رغبت آنها به انجام امور.
- ۴- توجه بیشتر اعضای شوراهای و حمایت از شرکت‌های تعاونی و توانمندسازی زنان روستایی با هدف افزایش اشتغال.
- ۵- استفاده از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در روستاها با هدف افزایش اشتغال. در این زمینه می‌توان به وجود امام‌زاده‌ها و مناطق طبیعی و جاذبه‌های گردشگری در این مناطق توجه کرد.
- ۶- استفاده از نظرات مردم و دعوت بیشتر آنها به جلسات شوراهای و مشارکتشان در توسعه و عمران روستاها.
- ۷- همکاری اعضای شوراهای با مردم و رایزنی آنها با بانک‌ها برای خرید ادوات کشاورزی و مکانیزه کردن کشاورزی و افزایش وام‌های خوداشتغالی در منطقه.

منابع

- ۱- اژدری فر، فاطمه و احمدوند، مصطفی، (۱۳۹۰)، واکاوی عملکرد شوراهای اسلامی در مسیر توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: شهرستان سمیرم)، پژوهش‌های روستایی، سال ۲، شماره ۳، تهران، ۱۰۱-۷۷.
- ۲- افراخته، حسن، (۱۳۸۸)، مدیریت روستایی با تأکید بر ایران، انتشارات گنج هنر، چاپ اول، تهران، ۱۰۵.
- ۳- ایمانی جاجرمی، حسین، (۱۳۷۲)، شورای اسلامی روستا، الگویی از مدیریت در جوامع ده نشین، مجله جهاد، سال ۱۲، شماره ۱۵۸، تهران، ۱۰۰-۸۹.
- ۴- برقی، حمید، قنبری، یوسف و سعیدی، محمد، (۱۳۹۲)، بررسی عملکرد شوراهای اسلامی روستا و میزان مشارکت مردم در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان حسین آباد شهرستان نجف آباد)، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۲، شماره ۲، تهران، ۱۳۸-۱۱۹.
- ۵- پاپلی یزدی، محمدحسین و ابراهیمی، محمدمامیر، (۱۳۸۱)، نظریه‌های توسعه روستایی، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران، ۱۱۷.
- ۶- پورطاهری، مهدی، همدمی مقدم، یلدا و رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، (۱۳۸۹)، ارزیابی عملکرد شوراهای اسلامی در توسعه روستایی (نمونه موردی: دهستان آلاداغ بجنورد)، برنامه ریزی و آمایش فضا، دوره ۴، شماره ۴، تهران، ۳۸-۲۳.
- ۷- تودارو، مایکل، (۱۳۸۳)، توسعه اقتصادی در جهان سوم، ترجمه غلامعلی فرجادی، نشر مؤسسه عالی پژوهش در برنامه‌ریزی و توسعه، چاپ دوازدهم، تهران، ۱۷۷-۱۱۷.
- ۸- چوپچیان، شهلا، کلاتری، خلیل و شعبانعلی فمی، حسین، (۱۳۸۶)، عوامل مؤثر بر عملکرد دهیاری‌های استان گیلان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲، تهران، ۳۱-۱۶.
- ۹- رضوانی، محمدرضا و احمدی، علی، (۱۳۸۸)، بررسی عملکرد شوراهای اسلامی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان حکیم‌آباد شهرستان زرنديه)، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۴، تهران، ۳۶-۲۷.
- ۱۰- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، سجاسی قیداری، حمدالله و عینالی، جمشید، (۱۳۸۶)، نگرشی نو به مدیریت روستایی با تأکید بر نهادهای تأثیرگذار، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۰، شماره ۲، تهران، ۳۰-۱.
- ۱۱- سازمان دهیاری‌های کشور، (۱۳۸۴)، مجموعه قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراهای اسلامی کشور و انتخاب شهرداران و آیین‌نامه‌های اجرایی آن، وزارت کشور، چاپ اول، تهران، ۱۱۴.
- ۱۲- استانداری مازندران، (۱۳۹۰)، سالنامه آماری استان مازندران، مازندران.
- ۱۳- شکوری، علی، (۱۳۷۸)، پژوهشی در توسعه و مشارکت در روستاهای برگزیده استان آذربایجان شرقی، پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۳۷، تهران، ۱۰۵-۹۰.

- ۱۴- عبداللهی، عیوض، چیدری، محمد، پزشکی‌راد، غلامرضا و علیزاده، ندا، (۱۳۸۸)، **تحلیل مشارکت شوراهای اسلامی در برنامه‌های ترویجی پیرامون توسعه پایدار**، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، شماره ۳، تهران، ۴۶-۲۷.
- ۱۵- قدیری معصوم، مجتبی و ریاحی، وحید، (۱۳۸۳)، **بررسی محورها و چالش‌های مدیریت روستایی در ایران**، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۰، تهران، ۱۱۲-۱۰۰.
- ۱۶- مبلّغ، علی، (۱۳۸۲)، **تجربه ارزشمند شوراها در دوره اول و چشم‌انداز آینده**، وزارت کشور، چاپ اول، تهران، ۵۲.
- ۱۷- مطیعی لنگرودی، سید حسن، (۱۳۸۸)، **برنامه‌ریزی روستایی با تأکید بر ایران**، انتشارات جهاد دانشگاهی، چاپ چهارم، مشهد، ۸۳.
- ۱۸- نصر، عباس، (۱۳۸۹)، **شوراها و توسعه پایدار**، انتشارات کویر، چاپ اول، تهران، ۱۰۱.
- 19- Lowe, P, Christopher, R. Neil, W. David, W. and Rachel, W., (1999). **Participation in Rural Development**, European Foundation, center For Rural Economy, 1 (1), 1-29.
- 20- Ericson, Jenny A, (2004). **A participatory approach to conservation in the calla Klum Biosphere Reserve**, Campeche, Mexico, Landscape urban planning, 10.
- 21- Ghadoliya, M. K., (2005), **Self Help Groups in India**, a Study of the Light and Shades, Journal of Rural Systems Private, 22, Pp 1-17.